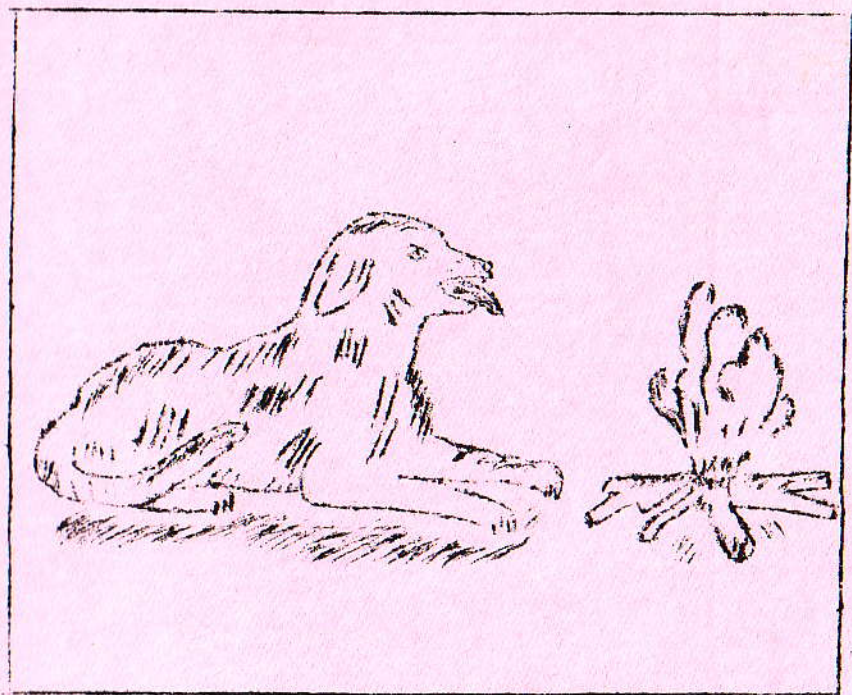

100 Frs.

MURÁ

Sokodé, 1991

Detí : Dayá

Caanawú bujóbó né, fanándi waasi nimíni, kaanɔ́ná wángúú tɔ. Ɖabata wánzím, natírɔ wén-zewóbó.

Wírɛ neqére né, gúúni woodúúzi tɔ idés, nge susu: tóbó, ɔédés íba, bumoóna ɔáɔáá naáru-ubá ulá yaradá iwíi zamóbó-ɔo ibó uráa-dés iká-jaa ɔáa nimíni. Uráa bam, nimíni wénlɛ ku wé bulé, unáábílé bánlanáa kíɔíim, unanáábílé bɛnweríi kaanɔ́ná-daá. Ɖúkúná laakáru ɔébiya-ɔo. Gúúni susu: méɔés maazɛre-daá, bumoóna fóbó ge ɔitírɔ. Nge zamóbó ríɔa weegbelé ndala.

Fóbó woogbóbó ɔaána níbááwu, buka nɔɔáare wená ke. Si kasúu téséɔ-daá né, bití waažúu ke. Kaajuuná téséɔ-daá né, nge kaamósi nyíi-ɔi-daá kebeéna.

Budáɔ né, kaana fanám naáru wánnoge novó nááɛ-ɔo, nge usɔ: báa buulá we uró ge ceení. Ulé wángágúu sóm ugazuwáana.

Kuuyu né, kojóbó kebeéna wenbí uráa wánlám bu né. Budáɔ né, kaana nimíni weení uróozí beɔgédiri ke né. Uráa woogóni bakuró basúu beyéle nimíni riké asu né, fóbó woogóduu kɛnweríi. Na nbés bitíwá, kaanɔ́ná weeyéle ke, nge buulá ke nyazu bukoná kedés aláa na bíya bewére nimíni.

Budási né, kaana tá wéndéé né, koodo
kadu kanmaraná ye kaku dabata kokoná kolo ni-
míni-jó, bika kelewáa.

Tééwu waajúv fém né, nge koogbóo folii,
nge téédu waazúv kaaniná. uráa woogóni nimíni-
-jó né, baana tá loḍo na fóo nge bulá we
bití. Fóo waana we né, nge koogbóo súu yuúdi,
kényeezi uráa novó.

Wuro weszeli tá usi: Isóo-dés kujoowu ge,
bulga fóo né, baana si fóo tánlañ we nabóru
né, bañ ḍḍo badalá ke nabóru.

Wenbí biiyéle ge fóo waagálti nyíidu-
-daá hálu kacán kolóo ḍaana uráa-jó né nbulé.

Detí : Dayá

Kozoŋa na kutumpaá booboná tiiná kpáa. Boobó né, baagba tiiná nááls. Nnaamú ge kozoŋa su: ceré, dǎngbáa tiiná nánásá. Bilé né, nyóngbowúu nááls ana yáá nyónjowúu ngbóo ceré nánásá.

Mídituŋa mínyu kutumpaá-déé kumeléndi-
-doozi, susu: wóngbowúu ceré tiiná nánásá.

Kozoŋa ksilé kszsilí tiiná nááls sinjé íná.

Kiiyé né, baagba tiiná nánásá. Kozoŋa su: ceré, dǎngbáa tiiná loḍo. Bilé né, nyón-
gbowúu tiiná nánásá ana yáá ceré loḍo. Kutum-
paá su wóngbowúu ceré loḍo íná.

Báa wíre wendé kozoŋa riké wóngbowúu ku tiiná, ína idéé íbá bǎngodowúu, bika kutumpaá na aláa na bíya bǎnzím nyóosi.

Bugónu bicáaru kutumpaá né, wíre baagba tiiná nááls né, kozoŋa su: dǎdés tiiná nááls ana adekíi. Bilé né, nyóngbowúu yáá nyóngbowúu nánásá weená ceré su: dikpa ye né. Kutumpaá su: wóngbowúu tiiná nááls ana.

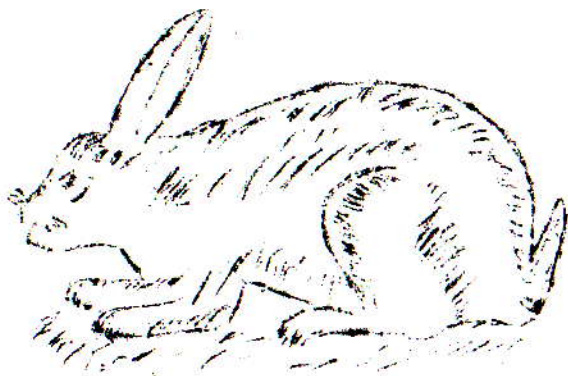
Ooo! Búdamóo kozoŋa. Kaalá buríŋa, Kutumpaá weegízi hálu kszsilí tiiná nááls amú.

Kutumpaá waallí níbááwu né, nge kozoŋa weeze
ibó ukávint níbááwu-daá nyazu waazí.

Kutumpaá waadála né, su dédée nába, móó-
yúú sóm, kozoŋa nskérs waazí cé. Waazíŋ umáazu
né, su umó idangbowó sóm biń, nge weedée.
Nge kozoŋa woogúti kakurú kobó kakávint.
Kaalá bilé háli nabúdoozo-dée. Nnaamó ge ku-
tumpaá weeze ikpé daána iféeri idée nába su:
kozóózi waazí dabata. Balé né, bókoni basiná
umó bokógbóo.

Naanń na bucóo yu sewóo né, woogbóo idée
tiiná léenń usú kozoŋa kań kojó. Weedée né,
nge kozoŋa waagurú kokpóo tiiná léenń kese.
Kutumpaá na idée nába baadála né, badana kozoŋa
ngú badana tiiná.

Biduná ge háli na sinje kutumpaá ná kozo-
ŋa bádannáa daná uzírs bilé.

Detí : Dayá

Alú kúboní naáru woójoo ná iriké nyíídi--
-daá. Wíre wéndeé fọ́ sù ukájaa dáázi né,
waana liiyá waagurú, nge woobóózi ke sùsù:

Liyyá, nyáágúrú né, nyáádó ma yéle?

Liyyá sùsù:

Mándóu nya yéle, nyíídi wánzúb?

Nyíídi sùsù:

Mánzúb, téesu waanú?

Téesu sùsù:

Mánnú, lúré woózó?

Lúré sùsù:

Mónzóó, kozona woonyó ma?

Kozona sùsù:

Mónnyóó nya, móbóó soónde?

Soónde sùsù:

Nyóndowú ma, nyádíná ma?

Aayí, kozona waalízi dógótare né, hálu soónde
kujubú-daá. Búwízi soónde né, dáján dikóróti.

Bidinná ge hálu ná sinje, a míndoozi
sooná, mínnáa naáre korotée bulé.

Detí : Dayá

Bú naáru na újaa boójoo ná fọ́ lawóre-daá.
Bináa wíre nedéere né, bú sùsù: "Majaa, bada-
mooná dójóó bulé. Dáádála diyúú amvuzé". Nna
ge újaa sùsù: "Toovonúm, bumooná dibá kúdíúdi
dánlám amvuzé ínnáa nyóóóó né".

Nge bú umó waabá kamíni kúboóndu natíls. Ujaa kúdomúu, umó kúdomúu.

Booyuú kamíni né, báa sááti wenkí amvuzé-
-daá ge bowe. Boogóni beyéle foó bodé basingná
kamíni dúu.

Wírè né, nge tsóo waayáa we tsu: bóbo baká-
la umó amvuzé.

Baadála né, bú waabáázi dúu:

"Sáyí, sáyí, sika, sáyí ikamájulu
kina sáyí."

Bú weedé né, caáwu woobulú dúu:

"Bungulu, bungulu, maníu céyí buka céyí."

Tsóo waaníu bedés amvuzé né, nge weegéjele
báa weení adakaá tsu: aséé baadála bedés daána
na bofulú ti.

Baadála né, nge bú waavíni Ujaa tsu bádaána
umó adés ngu tulúu. Baadulú bú-dés ngu né, lii-
deé woosu ulé adés adakaá. Boovulú caáwu-dés
ngu né, biná riké ge kilé kidaá.

Nnaamú ge caáwu tsu: bú ífá umó gboó-dúu
kúdomú na boboná adakaá na biná bskébedi.

Baadála fuúle-do né, gboó-dúu waalíu tsála
biná-daá. Nna ge boogbóo cáadi, badana liideé.
Budasi abéste wéndse né, kilé kina we, nge
kúgédi kinzináa we cáadi, na biríña badana.

Bidwina ge lalsedó, a nyéndeé nyánnáa
abéenté wányaazí fuúle-dó. Doo ketangere
abaalú alá idée gboó-dúu ge kínjáádu bilé.

Detí : Dayá

Dom na semú boojoo ná, begés dondire
ge. Wíre nedere né, dom si wónbodé Ahamasú.
Semú sisi: a nyóóbó, ngámú ma nabóru. Dom
woobó né, waagámú semú fulóó. Wíre né, se-
mú woogbóo fulóó ifu idée kisóó. Kudála
si kisóm né, kiiduláandu kudu né, fulóó woo-
gónu kasála. Nge buwá buwízi semú hálu
Ahamasú bodé alá ku lowú. Semú weevéeri dom
si: ceré mendeé Ahamasú. Dom sisi: a nyóóbó,
ngámú ma nabóru. Semú waadála né, waagámú
kejiya ukónu icéle dom. Dom woogbóo kejiya
utóólu né, buwáoná yi. Amá, waagurú si idée
né, kejiya waalú kasála. Nge buwízi dom.

Buroozí ge baa awéni íla kazóo, bika
iyéle bidaavé né lám. A nyáálá bidaavé, baa
urú tsfere nya, tsóo alá idendii kumére yoo.

Detí : Dayá

Káázóo na súu boojoo ná, nge begés don-
dire. Wíre né, káázóo woodó súu sisi: mójóó
dó né, máási wenbí bánjáá bi si bití né. Súu
sisi: nyáási wenbí bánjáá bi si bití né yaa
-si ún- tóo, móó súu mánwíli nya bití.

Nge sùu waagurú ibó ukógboó bàm ukoná, ukpára soomúu kutoluú màm-màm-màm. Ukéézi bàm usí, nge waajáa dondóná usí fúúni naazáání, etó we síst: a udaawú kéké kéké, báma nimíni báa fá-rándi wenkí. Nge udaawú waalá né, woobó ukáyaa káázóó kengé bokóni bocóo bónnyóó bàm.

Sááti wenkí bojóóo bónnyóó bàm né, buzumáa buzumáa né, baagáná nimíni. Báa lé, baagáná nimíni. Káázóó síst: ngbetíi nbilé. Sùu síst: fefelimá wánlám kv. Bojóóo bojóóo, buadási fúúnáa dó né, nimíni woogóni buyooziná we. Sùu ulé waagurú bika káázóó we kánlarí kánmlí, kánlarí kánmlí háli nimíni ukóni buyooziná ké. Kaajáari kadu kpendele-kpendele kasúv lím-dáa.

Buogóni bitási né, sùu waadu uli lím noó, wányáa, wányáa, wányáa.

Budási káázóó waagálí né, síst: chíi.

Sùu síst: wé ge, modondi,

Káázóó síst: máaná nyédeé tóm.

Sùu síst: wé ge.

- Aa, máaná bití sinje.

- Mányi si nyóódó síst: nyóó nyáási bití ge. Byáási ge nyáaná bití.

- Nóó ge nyáálá bulé? Nyáábá nyéle nimíni ubá umááli ma maríña maríña?

Bunáa, a nyáaná káázóó wóró, bujóóo
nmandaláá—nmandaláá búlé, nímíni ulé weede
ya né nbilé.

Detí : Dayé

Tulúú na kutumpaá boojoo ná. Wíre nedéere
né, tulúú waazúú foó kucáa dídáare si kisúu
kéréngs. Waagbára buté né, nge waabísi ikpé.

Budáási kutumpaá waagáási kisoó né, waana
baagbára né, nge usi unú wónzuú kéréngs cé.
Woobó ukájaa dáázi isúu ucán ufóki, bika u-
tulí si tulúú waagbara ná dídáare.

Kiivé tulúú waagábísi kúna né, bulá kú
bití, nge usi isóoróú weení waazíná na ma
timéere duna. Bulé né, mónbodé magágu káázi
mogoná moló.

Waagágu káázi ulúv uló, nge waabísi ikpé.

Kiiyé kutumpaá waagábisi kumooná kéréne lomáa né, bulá ki bití, nge susi: weení wooloná ma kéréne. Weedé né, nge kubísi kikipé si kikágburi. Kigbiná kukónti kucóo.

Kiivé né, tulúv waadaa ná talli kusúv kéréne-daá. Kutumpaá waadála né, woomooná tulúv kéréne-daá. Ána ge usi: wé ge nyánjáadi cé. Tulúv susi: móo máalá ná dó. Saa kím ge beléeni booyóózi bocóo.

Wíre nedéere né, kutumpaá weedési kikágúv tulúv dondi kikoná si beqi. Tulúv weegizi kidedi. Tulúv waagurú kusúv foó, kúna igbám kuti kiféeri yi. Nge ulé waagúv kutumpaá ikéjele tulúv.

Sáati wenkí waadála daána ina idée sóm né, bulá kutumpaá nidáare íñináa wenbí waalá bi ge waagágúv kutumpaá né. Tulúv usi: nyáaná málawótáa kúna, kúnáábílé, a máaná kutumpaá, mánwílí, na kuti kúdi kúná kígújúbúv bicán biyó na megézéllí. Kutumpaá wójóo kímáázi né, si a mэдósó, wíre ge tulúv wángúv ma, nge kiize kusúv foó, buka tulúv ucán kulóo daána.

Buroozí boodó susi: báa nyójóó dóni mjíni, nkomúúli nyárawó, usóo wánzináa ulé.

Detí : Dayá

Doo bujoo né, uró tánvarí, kpáaráwá wánvarím kv, nge yúu ge foyóo-dúu.

Bináábílé baadu yúu alú-dó kigalawu.

Susu: nyóó- si: In- aséé ngájaa uráa baadu ma núbú. Nge yúu woobó ikómuu kpáará.

Baadála né, kpáará tlé ídanvundii, tlé udímérs ge farím. Yúu tlé ge foyóo-dúu, bika unáa ñiirú dudu. Beedí bolúu.

Bilé bidés sáatu né, bánýaa nubuwo susu: mángazím; bánýaa kídiwú susu doyoooyo.

Kpáará weedí ilúu ñunáa dó né, nge foyóo-dúu tlé wesbéén foyóo umá:

Cele mángazím cele doyoooyo

Cele mángazím cele doyoooyo

Cele mángazím cele doyoooyo

Cele mángazím, cele doyoooyo ñunáa bánvarím núbú nasíle né nbulé. Kpáará wánvarím, bika foyóo wénwii. Baagázaa mbtu ccslínu kéenííré, nge yúu waamu iflí tdu, ngú ídanvarí.

Mudúu waagálu una dó né, waagbáazu denu, usu: "nyóó, nkalá bulé, Nyéndii ndanvarí?

Gara nyéle fadú tlé idi", nge waamá yúu.

Kpáará woogbóo baaná ddes.

Buroozí ge a nyáaná kpáará wónwoozí níbááwo-jó, wánmatí susu: "A mamudu ítalá ma dó, ñunáa dó ge mánvunvarím bulé.

Budés woozí ge kíwwoozí bulé. Kpoo bulé
budés sáátu ge, a nyóóbóná nmudi kígalawo,
ndendíi kíqíim bulé yoo.

Detí : Dayá

Doo né, tuluú na fóo begés dondíre ge,
nge baazúu kójooɔɔya, bánvarím damá.

Wíre boobó tuluú-dés né, kídó kíqeslú
susi: "a nyáálá boó, su bífés, na ngbóo ndu
jolo-daá nboná d́aa". Alú waalá bulé dudu.

Budála kíqíim qíi né, alú waayáa we
susi: "kíqíim waabúu yoo, egóni."

Boogóni né, fóo kujúú tánzuu jolo-daá.
Nge tuluú wóonnyóo boó kiriké. Fóo woójóo
nyóosu kafára hálu kíqáani.

Kiivé né, boobó fós-dés. Kelé koodó ke-
qeslú susi: "a nyáálá boó, bo nyáálu bítan-
gbalú máá-máá, ndáa boó kuróozí. A buwés,
nyáa d́aa." Alú waalá bulé.

Budála kíqíim qíi né, waayáa we. Boogóni
né, fóo wényeezí boó, amá tuluú kilé
kínjosí kóyí-kóyí, hálu kínjúú ubelí. Kínjúú
wesbelí ndó..., bika kícoo nyóosu hálu kíkpe.
Bináábílé bedés dondíre waaya.

Buroozí ge tuluú wénwíí susi: "Fóo, nlá
ma d́ó?" Na kíqeslú utéézi susi: "Ndálá yí
nlá nya tite?"

Detí : Dayá

Agbeszsyí woogoo ná kina kúdeslú, nge
tuulá kéréézí fób-daa; tidés daána nbulé
hnaamó. Wúro naáru we fárándí kím kidaá.

Wíre neqére wúro umó idés dóm weedé né,
su: aséé agbeszsyí woogóni uláázi wúro ddeslú
kuyaku bakámó dóm. Nge beediri bakáyaa agbés-
zsyí susu: wúro su ngoni nláázi iddeslú kejiká
ukámó dóm. Nge agbeszsyí na wúro ddeslú baaguró
bedés kuyaku kím kidaá bamu dóm.

Baamu dóm buté né, nge wúro ddeslú woo-
gbóo dóm usú agbeszsyí. Nge beléni boogbóo
níbááwu bángabisi begéréézi-jó.

Baagúsi né, tééwu wéngibirí, nge baa-
jáaru badi su batála bedés daána na tééwu
ukóni.

Aayí le..., kúba kúni we.

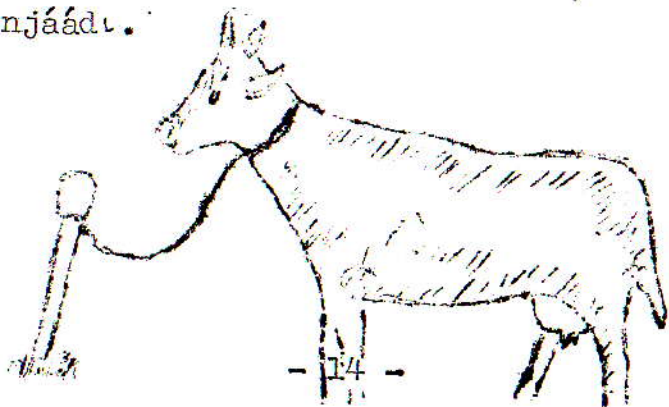
Sáa wenkí bíngáá we kadaroo kúumóo
na batála kéréézi-jó né, tééwu wénjém nbulé,
ngó kínbám'yúu. Dóm weenére bindináa agbe-
zsyí kujúú. Agbeszsyí weenyéézi kúbéézi né,
bujóo niini. Doo né, agbeszsyí waasu susu:
míni ge dóm coóo.

Baadála níbaadará-daa né, nge agbeszsyí
weevéeri wúro ddeslú susu: "Kuuyú, bulé né,
ceré ge môngonáa wúro-dés dóm. " Nge wúro
ddeslú weedisi. Nge baa weeni woogbóo agérens-
-jó níbááwu.

Agbezsyí waadála kígérenḡ-jó, kisúu kisúu né, nḡe kúwáézi bité né, kúyáa kúdeslú sḡsḡ: bíya ɔḡḡ, máágámú wúro-déé kíqíín. Koné nḡízí kúḡmúú ndíḡ nḡéé. Nḡe nemíka waalúzí kaqíḡ né, Ooo! bívéyí yelíi. Nḡe agbezsyí na kúdeslú baaján benyóézi qóm ríḡa círí-círí, tucán tətóo kpeteká.

Kiivé téeré né, agbezsyí weeze kímúsi kú-dilí sḡsḡ: wúro wéngediríi qoozí né nḡilé. Búdási né, wúro weegédirí sḡsḡ: ngbaalá agbezsyí toboná qóm. Bulé né, bú íkpoo iboná qasam. Nḡe nemíka sḡsḡ: unú twaalú waagámúná bam, kéḡee bam baaján botóo bité. Bú waabísi ikéveeri wúro, nḡe wúro wseyés baaná, iyéle bakágbá nemíka baḡú nibiiré kkolowú bekégbená qaána.

Bunáábílé booyúu nemíka bángunáa bukáátawá. Búduná gé namíni soolés qóm towúu, buka bíduná qúḡḡe ḡe agbezsyí wéngilín báḡandúu nibiiré kulowú. Kíngilín báa ngbeére né, kúdeslú ḡe kínjáadu.

Detí : Dayá

Alú naáru na t'waalú boojoo ná, nge baa-
jáa lurúu bawú. Alú waalá buríña idoyuú bú.
Luzásuwá-jó, buríña woobó, idana lurúu.

Wíre né, waamáázu su umú wánzuú foó;
nge waagurú usúu foó. Wéndésé né, waadálá.
umponá buwá né, waabísu usín lím noó. Buidásu
né, d'úu waalú s'usu: bódongoní cé, nyóógónú.
wé. Nna ge alú ulé waadí t'gunyoh iféeri don,
nge buulá ulé kunyoh, usi: mánvaa nya faadínú.
Waalá t'waadínú bité né, usi: nyánlurúu bíya
nowéls amá, nyériké nyányaa ku bayará, naáru.
t'katulí ys. Bedés yurá ndó: "Kokokú na Lanjá".
Alú umú t'kpóo ikégbe, t'lúru bíya nowéls buka
naáru waasu bedés yurá, aséé bogoo riké.

Wíre né, bogoo weseé kuyaku t'suná.
t'yóqóóní bíya. Yóqóónúu umú t'gés ivéléwú,
nge waalá konkárí háli t'tulí bíya baná bedés
yurá. t'idaawú, waazáa mótú bité né, s'usu:
"t'gónú t'kpóo mígidíím, Kokokú na Lanjá". Nna
ge bíya waazála wíidi, nge baadulú yéndi
batálu:

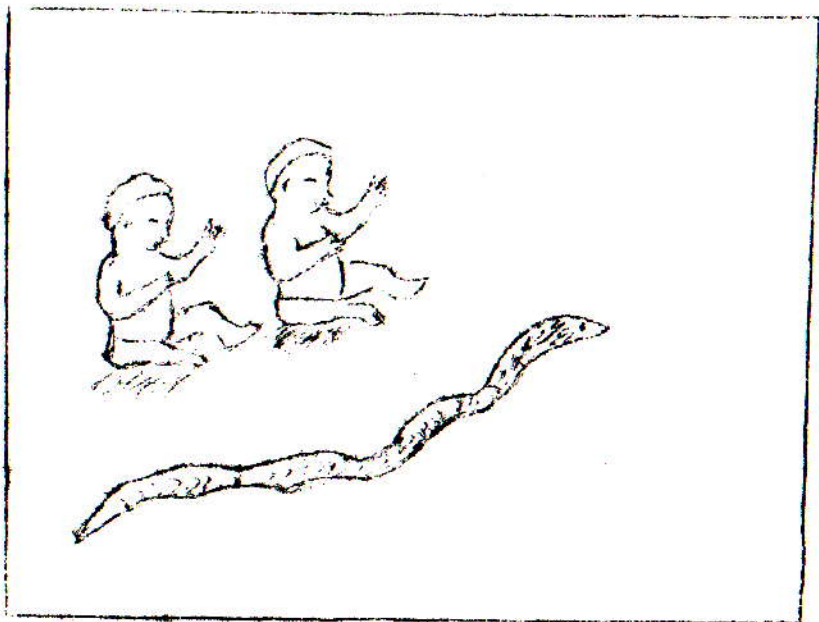
"Mogoo s'usu: kéréjináa
majaa s'usu: kéréjináa
mogoo tayáa máyíde kéréjináa
majaa tayáa máyíde kéréjináa

alú nbusú-dúv kéréjináa
ayáa máyíqε kéréjináa
méngbém buwá-daá kéréjináa
sósosótu buwá-daá kéréjináa

Bíya wgoo wogónu né, alú umó utí iféeri
wenbí buulá bu né, kóowo wogbóo wíidi ise
ití buwá-daá né, dúv waadákabusi, ngs weevéeri
yu wenbí buulá bu né. Bíya belé bánbusi domáa.

Binááblilé boodó susu: díkalá dāranáa wenbí
bidakazóp né. Éóó dādítina a baalá dāa bada-
kazóo né, bínwuzí dāa dudu.

"11 contes en tem".

Par Tchagbra Soli- N'gobou.

1ère édition 1er tirage Août 1991

250 exemplaires.

Imprimé par EDITEM B.P. 171 Sokodé

N°d'impression 12

Dépôt légal 3ème trimestre 1991.